

planše, ki so še le v teku časa, n. pr. z dovoljeno spremembou kulture, na novo nastale.

V prvotnem, od štajerskega deželnega zbora sprejetem osnutku je bila tudi določba, da se morajo planše ohraniti planšarstvu pod vsemi pogoji in v vseh razmerah. Na željo c. kr. poljedelskega ministra pa se ta princip ni sprejel v novo postavo. Merodajno je bilo pri tem mnenje, da gresta v tem slučaju vpliv postavljajoce v omejitev svobode razpolaganja z lastjo predaleč. Ne bomo pa raziskovali, jeli to stališče z ozirom na eminentno narodnogospodarsko važnost tega vprašanja pravilno.

Soglasno s tozadavnimi določbami logarske postave z dne 3. decembra 1852 se nahaja v postavi za varstvo planš tudi določba, da se sme vsaka spremenitev planše v kako drugo kulturo izvršiti le z dovoljenjem oblasti. Samovoljne spremembe kulture, kakor tudi vsa druga dejana in nehanja, ki se ne strinjajo z rednim obratom planše, ki bi lahko obstanek planš spravile v nevarnost ali celo onemogočile, so prepovedane in se kaznujejo po § 18 postave za varstvo planš od političnih okrajnih oblasti z denarno globo do 1000 K. L. v njihih slučajih, ali če zahtevajo to važni narodnogospodarski oziri, se lahko spremeni planša v kako drugo vrsto kulture.

To dovoljenje daje planšarska komisija, ki sestaja iz zastopnikov namestnije in deželnega odbora in kateri predseduje vodja političnega urada (namestnik ali njegov zastopnik). Ta komisija pa ne sme samovoljno ravnati, ampak mora pri presojanju danih razmer vprašati politične okrajne oblasti (okrajna glavarstva) in planšarski odbor kot strokovni organ.

V § 3. je določba, da se mora za planše sestaviti načrt gospodarstva in štatut, ki morata biti po § 11 uradno potrjeno in pod uradnim nadzorstvom. K tem planšam se štejejo vse občinske in skupne planše. Po § 4 spadajo pod to določbo tudi vse one zasebne planše, katerih lastniki so dobili iz javnih sredstev države in dežele podpore za melioracijo planš.

Pristojna oblast lahko po §§ 2 in 4, odstavek 2. postave za varstvo planš v posebnih slučajih tudi proti volji za to obvezanega lastnika povroči sestavo gospodarskega načrta in štatuta. Kaj pa je vsebina pospodsarskega načrta in upravnega štatuta (pravil) za agrarne družbe? Odgovor na to vprašanje nam dasta §§ 5 in 6. „Gospodarski načrt obseza na podlagi dognanega trajnega pridelka dovoljeno skupno pašo in natančneje predpise o obsegu, kraju in načinu paše.“ Občinske in zadružne planše naj posamezni upravičenci rabijo „sorazmerno“. Gospodarski načrt ima nadalje določbe o gospodarjenju s planinskim gozdom, o ločitvi planše in gozdu, o dovoljenju paše po gozdu, o odvajjanju krme in gnoja, o potrebnih pripravah za varstvo in gojitev planinske zemlje in o boljšem gospodarjenju s planšami.

Štatut o upravi, ki se naj rabi pri občinskih in skupnih planšah, mora obsezati „natančneje določbe o izberi in pravicah uprave, o pravicah in dolžnostih udeležencev oziroma upravičencev, o eventualni oddaji v najem, o nastavi prodajnih pravic.“ Nadalje mora biti za vse pravne naslednike obvezen in imeti določbo, da se smeta gospodarstveni načrt in upravni štatut spremeni le z uradnim dovoljenjem. Vse druge podrobnosti o gospodarstvenih načrtih in štatutih bodo prisle v odredbah.

Oba pomočka (gospodarski načrti in štatuti) se morata po preteklu vsakih 10 let revidirati. Če so pri enem ali drugem potrebne spremembe, se morajo odobriti od agrarnih oblastev, ki so bodo ustvarile po komasacijski postavi, ki jo bo sklenil deželni zbor (§ 7).

Po § 8 so posebni kontroli podvržene one planše, katerih lastniki so dobili za melioracijo podpora iz deželnih ali državnih sredstev. Melioracijske naprave mora vsakokratni lastnik ohraniti tako dolgo, „kakor se je to določilo pri podelitvi podpore z ozirom na velikost planše in važnost naprave“. Če se to ne godi, potem lahko poseže politična oblast vmes in ukrene na stroške lastnika vse, kar je potrebno, da se ohranijo melioracijske naprave. Samoumevno je, da ne velja ta določba le za zasebne, ampak tudi za skupne planše. Ta določba se v utemeljevanju podpira kakor sledi: „Po izkušnjah, ki

so se naredile po posameznih deželah, v katerih obstajajo postave o agrarnih operacijah, je neobhodno potrebno, da se s pomočjo javnih sredstev izvedene melioracijske naprave ne le postavijo pod varstvo oblasti, ampak da dobi oblast tudi prisilna sredstva v roko, s katerimi lahko skrbi za ohranitev teh naprav.“ Okrajna oblast pa poseze vmes le na predlog ali nasvet strokovnih organov.

V § 9 se govori o planšarski knjigi, ki jo mora voditi vsaka politična oblast. Pri vpisu v planšarsko knjigo odloča označba dotedne parcele v katastru zemljiškega davka in splošen značaj, ki kaže v dotednem posestvu planš.

Posebno važno je, da se bo za vsak političen okraj sestavil planšarski odbor, ki mora pri izvajanju postave stati politični oblasti ob strani kot strokovni organ. Sestavi se iz strokovno izobraženih oseb dotednega okraja. Kot strokovni svetovavec namestnije (političnega deželnega urada) fungira že omenjeni alpski svet. Obe korporaciji ne oddajata samo svojih mnenj, ampak smeta tudi staviti posebne predloge za varstvo planš. Važno nalogo izpoljuje alpski svet s tem, da mora preiskati vse prošnje za podpore in staviti predloge o porabi in podelitev podpor, ki jih dajeta država in dežela za povzdrigo planšarstva.

Nadzorstvo o uvedenih gospodarskih načrtih in štatutih, nad ohranitvijo subvencioniranih melioracijskih naprav izvršuje politična oblast. Ta se za to poslužuje alpskega nadzornika in okrajnega logarskega tehnika.

SS 12 do 16 obsegajo posebne določbe o delnih pravicah na skupnih planšah, ki pa ne pridajo v voštve, ker se je sprejela postava o delitvi skupnih posestev in regulaciji ž njimi zvezanih upravnih in rabnih pravic.

SS 18 do 20 so popolnoma formalni in govore o kaznih, če se postava za varstvo planš ne izpolnjuje in dajejo za pravno postopanje nekatere navodila.

Ostane nam samo še, da izrečemo upanje, da se bo namen, ki so ga izrekli naši poslanci v tej postavi, res v praksi tudi dosegel, namreč da se bodo ohranile naše krasne planše za potrebe našega kmetijstva in naše živinoreje.

En koledar zastonj dobi vsakdo, kdor jih vzame deset. Naši prijatelji se naj torej zbirajo in naj skupno koledarje naročijo. Cena 1 koledarja 60 vin., s poštnino 70 vin. Razširjava te naš edini kmetsko-napredni koledar!

Rešitev domačih živali v slučaju požara.

Znano je, da vsak drugače miren in treznomislec človek zgubi glavo, kakor pravimo navadno, kadar začuje ypitje: „ogenj — gori!“ Še hujše se pa razburi, ko ugleda goste dvigajoče se oblake dima in švajgajoči plamen, ki žuga uničiti poseteniku imovino in živino in si v istem hipu ne ve in ne zna pomagati. Dasiravno obstoje dandanes tu pa tam prostovoljna gasilna društva, koih naloga je gasiti požar, vendar se ni mogoče zanesti, da bi dospelo za to izurjeno moštvo takoj ob izbruhu požara na lice mesta, zato smo primorani pogostoma pričeti gasiti z domačimi ljudmi in sosedi. Največ se doseže, ako se prične takoj in pravilno gasiti, kakor hitro se je ogenj zapazilo. Stvar došilih ognjevscov je potem dovršiti nadaljnja rešilna dela.

Vsakega dolžnost pa je, da priskoči na potoči pri gašenju, in zastavi vse svoje moći v to, da pomaga rešiti svojemu bližnjemu njegovo imetje, posebno pa živilom. Kdor pa hoče pomagati pri reševanju živali, mora vsaj deloma poznati njihove navade. Kar se tega tiče, priporoča Alojz Riedel v kmetijskem nemškem ogledu naslednje:

Gotovo je že marsikdo zapazil, da silijo živali, ki smo jih izgnali o požaru iz hleva, nazaj vanj. To storijo pa iz naravnega vzroka, kajti one niso vajene razsvetljavi plamena, prestrašijo se vsed tega in iščejo že iz naravnega nagona pribelažišča in zavetja tam, kjer so bile poprej. Istopako se je gotovo tudi že zapazilo, da se živila, ki ni dovolj trdno privezana

vrvi in verige, odtrga ali tudi če ni privezana ob požaru ali če je drugače v nevarnosti, stisne na kup, stakne glave skupaj in se tako trdno tišči, da je ni mogoče spraviti narazen. Tako navado imajo posebno ovce in konji. Ker ni živila vajena izredni svetlobi, postane nemirna in plašna, in stiska se na kup, da se ubrami nevarnosti. Iz enakih vzrokov si je mogoče razjasniti, zakaj poščajo živili o požaru najbolj oddaljen in teman kot v hlevu in zakaj jih ni mogoče spraviti z onega mesta. Ob požaru naj se ravna z živilo tako-le: 1. Nikdar naj se ne odveže živila istočasno. 2. Naj se ji zaveže oči in pelje vsako posebej iz hleva, posebno pa je vezati oči konjem. 3. Le v najskrajnem slučaju naj se odveže vsa živila istočasno, naj se pa takoj ena zgrabi in siloma vleče iz hleva, druge pa naj se poganja za njih s palico in sunki.

Nekateri priporočajo celo, naj se konje oseča ali pa naj se jim obleče konjska oprava, ker gredo potem rajše iz hleva. Bolje je seveda, če se jim dene čez glavo mokra vreča, da ne vidijo svetlobe in plamen.

Najlaže se spravi živilo iz hleva ob požaru, ako ima isti več vrat, ki si stoje nasproti. V takem slučaju se jo izzene najlaže iz hleva, ako se odpre vrata, ki so na nasprotni strani od požara. Ako je hlev zidan na stebrih in so stene med istimi tenke, naj se prodre na nasprotni strani požara takoj velika luknja in izzene skozi isto živila iz hleva.

Perutnina naj se polovi in dene v vreči ali pa naj se jo nese naravnost v kak varen prostor.

Najtežje je rešiti prešiče, ker se jih mora povezati z vrvjo in vleči iz hleva.

Najlaže se pozabi na panje s čebelami. Če se jih ne odstrani za časa, zaduše čebele vsled dima in vročine. Preden se jih dvigne z mesta, naj se žrela zamaši in nese pologoma ter postavi na kak drug prostor, kamor ne prihaja dim in ne sega vročina. Ko se jih je postavilo na mesto, naj se žrela takoj odmaši, ker druge se čebele zaduše.

Pri vsakem rešilnem delu naj se skuša preprečiti vsak prevelik ropot, vsako klicanje in kričanje. Ravna naj se mirno in hladnokrvno, paži pa vedno na se, da se ne pripeti kaka nesreča. Rešilnih del naj se ne poloti nikdo sam, ampak naj poišče takoj še druge dve ali tri krepke osebe. Ko se ima spraviti živila iz hleva, naj se pokliče če le mogoče hlapca, ki živilo oskrbuje, kajti živila pozna njegov glas najbolje in ga tudi rajše uboga.

Veliko oviro delajo pri reševanju živila vrata, koih krila se odpirajo navznotraj, kajti če sluti živila preteče nevarnost plane istočasno iz naravnega nagona k vratom. Ker se zaleti marsikatera za vratna krila, se vrata zapahnejo in izhod se zapre. Od zunaj je potem težje pomagati in ker ni mogoče spraviti živilne za časa iz hleva, mora ista poginiti v njem vsled dima in vročine ali še celo zgoreti.

Gospodarske.

Čiščenje vina z beljakom. — Kakor je že znamo, je jajčji beljak tvar, ki se enako kakor riblji klej in želatinijo spoji v vinu s tatinom in neraztopno oborino, katera je s početka kot nekaka rahla pena. Radi te lastnosti je jajčji beljak izvrstno sredstvo za čiščenje vin, ima pa obenem še marsikatera druge prednosti pred ribljim klejem in želatinom. Jajčji beljak je namreč cenejši od poslednjih, in kar je glavno pri njem, je namreč to, da se zamore čistiti z njim najboljša in najfinješa vina brez strahu, da bi zgubila ista kolikaj od svojega bokeata ali dišečine. O vporabi beljaka v ta namen piše znani strokovnjak Anton dal Piaz v „Allgemeine Wein-Zeitung“ naslednje: Navadno se jajca razbijajo, loči rumenjak od beljaka in rabi potem slednjega naravnost za čiščenje vin. Veliko boljše pa je, če se ga poprej pripravi na pravilen način. Najbolje je, ako se ga stepe v sneg in pusti potem nekoliko časa, da se pena razteče. Ko se pa jajčji beljak tolča za čiščenje vina, se ne sme rabiti za to železne posode, ker bi dospelo lahko v beljak toliko želez, da bi z njim čiščeno vino počrnelo ali zatemnilo. Najbolje je, če se pretepe beljak z brezovščico ali metlico. Potem, ko se je beljak steplo v sneg in se je pozneje raztekel, se ga kar stanja z vinom in porabi za čiščenje vina. Za čiščenje zdravega beljaka vina naj se vzame za vsak hechtoliter 1 do 3, za črno 1 do 4 srednje velika kokošja jajca. Opozoriti pa moramo, da se vino dostavljajo beljak iz vina ne izloži, kakor se ne izloži tudi riblji klej ali želatinu, aka nimam v sebi dovolj tanina ali čreslovine. Da pa nima vino dovolj tanina, spoznamo najlaže, aka par dni pozneje vino, kateremu smo dodali beljaka, pogledamo. Če vino po

